

3. Балушок В. Концепція етногенетичних ніш і її значення для вивчення походження народів світу / В. Балушок // Народна творчість та етнографія. – 2003. – №1–2. – С.29–35.
4. Балушок В. Формування об'єктивної основи етногенезу українців / В. Балушок // Народна творчість та етнографія. – 2000. – №1. – С.82–91.
5. Балушок В. Г. Етногенез українців: критерії появи етносу / В. Балушок // Матеріали до української етнології. Збірник наукових праць ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України. – К., 2004. – Вип.4 (7). – С.10–22.
6. Головки О. Б. Історики–медієвісти сучасної України: довідник / О. Б. Головки. – Кам'янець–Подільський, 2016. – 68 с.
7. Гончаров О. Концепції етногенезу українців / О. Гончаров // Українська етнологія: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2007. – С.16–26.
8. Залізник Л. Стародавня історія України / Л. Залізник. – К.: Темпора, 2012. – 542 с.
9. Кириченко Ю. Проблема походження українського народу в сучасній українській історіографії / Ю. Кириченко // Етнічна історія народів Європи. – 2013. – №41. – С.94–99.
10. Конча С. В. Історія поглядів на український етногенез / С. В. Конча // Українознавство: навч. посібник. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2008. – С.209–227.
11. Лебедева О. Етнічна самосвідомість як головний критерій існування етносу в етногенетичній концепції В. Г. Балушка / О. Лебедева // Україна – Етнос: Збірник наукових праць з етнологічних та дотичних до них проблем українознавства. – К., 2006. – С.221–222.
12. Лебедева О. Проблема етногенезу українців в українознавчих дослідженнях кінця XIX – початку XXI століть / О. Лебедева // Українознавство. – 2010. – №1 (34). – С.68–72.
13. Лебедева О. Проблема утворення українського етносу в українознавчих дослідженнях кінця XIX – початку XXI століть / О. Лебедева // Українознавчий альманах. – К., 2010. – Вип.2. – С.106–109.
14. Лебедева О. В. Проблема походження українського народу у дослідженнях М. Браїчевського, В. Петрова, В. Балушка та В. Барана / О. В. Лебедева // Збірник наукових праць Науково-дослідного інституту українознавства. – К., 2008. – Т. XX. – С.309–326.
15. Фігурний Ю. Основні версії походження українського етносу: фаховий українознавчий аналіз / Ю. Фігурний // Українознавство. – 2010. – №3. – С.213–220.
16. Шакурова О. Модерні концепції етногенезу українців / О. Шакурова // Українознавство. – 2011. – №2 (39). – С.192–194.

## References

1. Balushok V. Gh. Ukrainsjka etnichna spilnota: etnoghenez, istorija, etnonimija / V. Gh. Balushok. – Bila Cerkva: Vyd. Pshonkivskij O. Vn., 2008. – 304 s.
2. Balushok V. Etnoghenez ukrajinciv / V. Balushok. – K., 2004. – 232 s.
3. Balushok V. Konceptija etnogenetychnykh nish i jiji znachennja dlja vyvchennja pokhodzhennja narodiv svitu / V. Balushok // Narodna tvorchistj ta etnoghrafija. – 2003. – №1–2. – S.29–35.
4. Balushok V. Formuvannja ob'jektyvnoji osnovy etnoghenezu ukrajinciv / V. Balushok // Narodna tvorchistj ta etnoghrafija. – 2000. – №1. – S.82–91.
5. Balushok V. Gh. Etnoghenez ukrajinciv: kryteriji pojavy etnosu / V. Balushok // Materialy do ukrajinskoji etnologhiji. Zbirnyk naukovykh pracj IMFE im. M. T. Ryl'skogh NAN Ukrajinu. – K., 2004. – Vyp.4 (7). – S.10–22.
6. Gholovko O. V. Istoryky–medijevisty sushasnoji Ukrajinu: dovidnyk / O. B. Gholovko. – Kam'janecj–Podil'skij, 2016. – 68 s.
7. Ghoncharov O. Konceptiji etnoghenezu ukrajinciv / O. Ghoncharov // Ukrainsjka etnologhija: Navch. posibnyk. – K.: Lybidj, 2007. – S.16–26.
8. Zalznjak L. Starodavnja istoriji Ukrajinu / L. Zalznjak. – K.: Tempora, 2012. – 542 s.
9. Kyrychenko Ju. Problema pokhodzhennja ukrajinskjogh narodu v sushasnij ukrajinskjij istorioghrafiji / Ju. Kyrychenko // Etnichna istorija narodiv Jevropy. – 2013. – №41. – S.94–99.
10. Koncha S. V. Istorija poghlyjadiv na ukrajinskjij etnoghenez / S. V. Koncha // Ukrajinoznastvo: navch. posibnyk. – K.: VPC «Kyjivskij universytet», 2008. – S.209–227.
11. Ljebjedjeva O. Etnichna samosvidomistj jak gholovnyj kryterij isnuvannja etnosu v etnogenetychnij konceptiji V. Gh. Balushka /

O. Ljebjedjeva // Ukrajinu – Etnos: Zbirnyk naukovykh pracj z etnologhichnykh ta dotychnykh do nykh problem ukrajinoznastva. – K., 2006. – S.221–222.

12. Ljebjedjeva O. Problema etnoghenezu ukrajinciv v ukrajinoznavchykh doslidzhennjakh kincja XIX – pochatku XXI stolitj / O. Ljebjedjeva // Ukrajinoznastvo. – 2010. – №1 (34). – S.68–72.

13. Ljebjedjeva O. Problema utvorennja ukrajinskjogh etnosu v ukrajinoznavchykh doslidzhennjakh kincja XIX – pochatku XXI stolitj / O. Ljebjedjeva // Ukrajinoznavchij aljmanakh. – K., 2010. – Vyp.2. – S.106–109.

14. Ljebjedjeva O. V. Problema pokhodzhennja ukrajinskjogh narodu u doslidzhennjakh M. Brajchevskjogh, V. Petrova, V. Balushka ta V. Barana / O. V. Ljebjedjeva // Zbirnyk naukovykh pracj Naukovo–doslidnogho instytutu ukrajinoznastva. – K., 2008. – T. XX. – S.309–326.

15. Fighurnyj Ju. Osnovni versiji pokhodzhennja ukrajinskjogh etnosu: fakhovij ukrajinoznavchij analiz / Ju. Fighurnyj // Ukrajinoznastvo. – 2010. – №3. – S.213–220.

16. Shakurova O. Moderni konceptiji etnoghenezu ukrajinciv / O. Shakurova // Ukrajinoznastvo. – 2011. – №2 (39). – S.192–194.

*Fihurnyi Yu. S., Candidate of Science in History, Head of Ukrainian Ethnology Department of RIUS of MES of Ukraine (Ukraine, Kyiv), ukr.etnolog\_fus@ukr.net*

**The scientific model of periodization of Ukrainian origin in the work of V. Balushok «Ukrainian ethnic community: ethnogenesis, history, etnonimiya»**

*The purpose of the research is to study the scientific model of the periodization of the origin of Ukrainians in the work of V. Balushok «Ukrainian Ethnic Community: Ethnogenesis, History, Ethnonymy». When writing the article, the following scientific methods were used: historical, comparative–historical, chronological, retrospective, and others. It is established that V. Balushok is one of the representatives of the Kievorussian concept of the ethnogenesis of the Ukrainian people. It is revealed that the scientist starts the beginning of ethnogenesis of Ukrainians from about the middle of the VIII century and completes it at the beginning of the XII. It was found out that in the XI – in the middle of the XII century by V. Balushok there were several Ukrainian ethnic groups. It is determined that if the overwhelming majority of domestic researchers convinced that Kievan Rus' is a proukraunian state, which was not consolidated by the mythical Ancient Russian ethnic group, and that the Pro–Ukrainian people, as the immediate ancestors of modern Ukrainians, then V. Balushok found neither Ukrainians nor ancient Russian peoples, but found a meta–ethnic community, which covered all the Slavic population of Rus'.*

**Keywords:** Ukraine, V. Balushok, Kyiv–Rus' conception of ethnogenesis of Ukrainians.

\* \* \*

УДК 94(477)

**Філатова Н. С.,**  
молодший науковий співробітник  
відділу української філології НДІУ  
(Україна, Київ), natalia\_bs@ukr.net

**МОВНА СИТУАЦІЯ У ДОНЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ  
В УМОВАХ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ**

*Мовний чинник використовується Російською Федерацією у гібридній війні проти України. Наукове пізнання реальної мовної ситуації у Донецькій області є актуальним завданням. Метою дослідження було охарактеризувати мовну ситуацію в області, що розвивалася в умовах незалежної України. Головне дослідне завдання полягало в узагальненні сучасних знань про мовну ситуацію в області у період незалежності України. На підставі аналізу десятків наукових та інших публікацій зроблено узагальнену характеристику мовної ситуації в Донецькій області періоду незалежності України, насамперед з історично–лінгвістичного погляду. Для функціонування української, грецької та мов інших етнічних груп, що мешкають в області, крім російської, мовна ситуація упродовж усього періоду була складною та несприятливою. З 2014 р. на окупованих територіях Донеччини функціонування української мови зводиться нанівець. На вільній від агресора території області побутує російсько–українська двомовність, проте комунікативна потужність залишається на боці російської мови.*

**Ключові слова:** мовна ситуація, Донецька область, українська мова, мовна структура населення, мовні трансформації, діалекти, суржик.

Мовна ситуація в Україні в часи, коли розпадався СРСР, та в умовах незалежності була чинником соціальної напруженості, який використовувався

внутрішніми політичними суб'єктами, а також Російською Федерацією у своїх інтересах, зокрема відверто антидержавних. Складність мовної ситуації в окремих регіонах України Російська Федерація використала для розв'язування гібридної війни проти України. Поза сумнівом, дослідження мовної ситуації на Донеччині, частина якої переживає нелегкі часи російської експансії, є актуальним. Подолання негативних наслідків колоніального та постколоніального минулого у сфері функціонування мов потребує наукового забезпечення впровадження української мови у суспільну практику Донецької й Луганської областей, врахування історичного досвіду, що маємо в освітній, культурній, етнічній, міграційній, інформаційній, політичній та інших царинах, пов'язаного з соціальними умовами реального функціонування української мови у Донецькій області та її розвитком у лінгвістичному сенсі.

Ми спробували розглянути мовну ситуацію насамперед з історично-соціолінгвістичного погляду, застосовуючи широкий науковий інструментарій українознавчих наук. Метою нашого дослідження було охарактеризувати мовну ситуацію на Донеччині, що змінювалася в суспільно-історичних умовах незалежної України у певних напрямках. Головне дослідне завдання полягало в узагальненні найважливіших сучасних знань про мовну ситуацію в області в період незалежності. Джерельна база складається з кількох десятків опублікованих праць українських авторів (істориків, політологів, соціологів, філологів, культурологів, філософів тощо) відповідного тематичного спрямування. Хронологічні рамки дослідження: кінець 1991 р. (коли Україна здобула незалежність) – початок 2017 р.

Термін «мовна ситуація» запровадили до наукового обігу зарубіжні лінгвісти у 1930-х роках, які досліджували мови народів Азії й Африки (Д. Вестермен, С. Доук, С. Лопез). Щодо змісту поняття «мовна ситуація» є різні тлумачення. Ми будемо вживати його на позначення реального суспільного становища, що існує у сфері функціонування мов на певній території. Це становище характеризується за певним комплексом ознак, зокрема: визнанням громадянами певної мови своєю рідною, вживанням певної мови в усному мовленні, використанні певної мови в освіті, звучанням певної мови у теле й радіо ефірі, поширенням мовних кодів різних мов тощо.

Сучасний стан української мови на широкому тлі соціолінгвістичної класифікації мов оцінював О. Ткаченко [22], мовну ситуацію в Україні та її регіонах характеризували В. Демченко [7], Г. Вусик [5], Г. Залізник [11], Л. Масенко [16] та чимало інших дослідників. Мовну ситуацію у Донецькій області досліджували О. Тихий [21], І. Кононов [12], І. Кудрейко [13], О. Шевчук-Клюжева [24], В. Алтухов [1], С. Лашенко [14] та інші. Проте необхідно зазначити, що на сьогодні комплексного дослідження мовної ситуації на території Донецької області в умовах незалежної України ще не здійснено.

Стисло згадаємо останні етапи формування сучасної мовної ситуації на Донеччині, яка була частиною контрольованої КПРС етнокультурної реальності. У період СРСР у регіоні усіяло підтримувалося розширення функціонування російської мови, збільшувалася

питома вага осіб, що вважали своєю рідною мовою російську. До кінця 1980-х рр. в етно-культурній сфері визначальним був процес російщення. Примусова колективізація, голодомор, урбанізація, міграційна, мовна, освітня та інформаційна політика призвели до суттєвого зменшення питомої ваги українства, до кількості, що ледь перевершувала ½. Частка осіб, що вільно володіли російською, наближалася до 100%. Російсько-українські острови Донбасу зрослися у суцільну смугу українсько-російського населення, де за етнічною свідомістю переважали українці, а за мовно-культурними ознаками – російська етнічність [24, с. 60].

Важливою соціальною особливістю південних і східних регіонів України стало те, що «саме тут КПРС досягла найбільших успіхів по перетворенню (трансформації) українського народу на так званий «саветській народ» (назву подано за вимовою російського оригіналу)», а «характерними ознаками великої частини (в окремих областях – більшій частині) етнічно українського населення цих теренів є, серед інших, мовна та культурна зросійщеність, зневага до питомо українських етнічних рис, наявність стереотипів непристистності, меншовартості, неперспективності, неприбутковості, відсталості й непотрібності української мови і всіх елементів української духовної культури». Ці ознаки дивним чином уживалися зі збереженням історичної пам'яті українців (щоправда спотвореної переробленням на малоросійський молодшобратівський кшталт) та збереженням етнічної самоназви українців [26, с. 227].

Запроваджена М. Горбачовим «Перестройка» призвела до початку формування нової визначальної тенденції розвитку етнічної будови людності України, яка посилювалася після розпаду СРСР. Питома вага етнічних українців серед усіх українських громадян почала збільшуватися, а росіян – зменшуватися (на відміну від тривалого збільшення у попередні десятиліття). У Донецькій і Луганській областях ця тенденція проявилася пізніше, ніж у більшості областей України. Крім того, тут була регіональна специфіка етноструктурних зсувів. Збільшення частки осіб, що вважали себе належними до українського етносу, відбувалося одночасно з подальшим зростанням частки осіб, що вважають російську мову своєю рідною. Етноструктурні відмінності між людністю Донецько-Приазовського регіону та людністю основної частини країни в умовах розпаду СРСР та незалежності України поглиблювалися. Мовно-культурна регіоналізація Донецької й Луганської областей була небезпечним явищем, на яке одні політичні сили не звертали належної уваги, інші підживлювали і використовували [24, с. 61].

Такі тенденції Російська Федерація не лише стимулювала, але й активно використовувала для політичної дестабілізації України, роздмухування сепаратистських настроїв та прикриття ними своєї збройної агресії проти України. Найбільших успіхів у цьому досягнуто на територіях, де домінувало російськомовне населення, відірване від свого етнічного коріння – на Кримському півострові та в областях Донбасу [25].

З 1988 р. під час реалізації керівництвом КПРС політики Перебудови на Донеччині розпочався процес

національно-культурного відродження українців та інших національностей регіону. У 1989 р. відбулося організаційне оформлення національно-культурних товариств, основним напрямом діяльності яких став розвиток національних мов. 14 січня 1989 р. було утворено першу масову громадсько-політичну організацію Донеччини – Донецьку обласну організацію Товариства української мови ім. Тараса Шевченка (ДТУМ) [4, с. 213]. Завдяки ДТУМ в м. Донецьку було утворено першу українську середню школу з поглибленим вивченням іноземних мов, що відіграло значну роль у процесі поступового відродження українського шкільництва на Донеччині загалом. На її прикладі формувалися аналогічні школи у Горлівці, Маріуполі, Слов'янську та інших населених пунктах Донецької області.

За даними перепису 1989 р., в Донецькій області проживали представники 116 національностей, у тому числі 50,7% населення склали українці, 43,65% – росіяни, по 1,6% – греки та білоруси, по 0,5% – євреї та татари. Тобто близько 48% жителів області становили представники нетитульної нації. Відповідно до соціологічних досліджень, проведених облстатуправлінням у 1991 р., 32% жителів області усвідомлювали себе представниками українського народу, 25,5% – російського, а 36,5% – українського й російського народів одночасно, при цьому 51% заявляли, що на формування їх як особистостей впливала одночасно культура як українського, так і російського народів [19, с. 90].

1 грудня 1991 р. понад 83% населення Донеччини (до речі, рівно стільки, скільки й населення Луганщини) ствердно проголосувало на референдумі щодо підтвердження Акта про незалежність [18]. Відповідно зі зміною статусу української мови в незалежній Україні та його конституційного закріплення як державної значною мірою розширилася сфера її функціонування, зокрема в освітньому просторі, тобто відбулася переорієнтація молодого покоління російськомовних українців на нові тенденції мовної поведінки. Хоча старі стереотипи залишилися глибоко вкоріненими в мовно-культурній свідомості сучасного населення області.

З порівняння та обчислень результатів переписів 1989 р. та 2001 р. видно, що частка громадян з рідною мовою українською серед усього населення Донецької й Луганської областей зменшилась, пересічно, на 6 відсоткових пунктів. За майже 13 років міжпереписного періоду вона зменшилась до рекордно низького рівня – до 24,10% від усієї людності Донецької області [26, с. 226]. А серед етнічних українців Донеччини частка тих, що вважають українську своєю рідною мовою, зменшилась на 18,36 відсоткових пунктів [26, с. 227]. Кількість етнічних українців з рідною мовою російською у двох областях збільшилась на 753 тис. 182 особи [26, с. 228]. Найбільшою поразкою, яку зазнали українці за 13 міжпереписних років виборювання й відстоювання суверенітету й незалежності України, О. Чирков вважав прискорене відчуження етнічних українців Донбасу від питомо українських етнічних рис. Серед чинників, що зумовлювали такий розвиток подій, автор назвав, зокрема, те, що «привабливість російської мови та непрестижність української мови, як і взагалі – зверхність Росії над Україною, тримаються

переважно на світоглядних і комунікативних звичках (стереотипах) політично провідних суспільних верств українства, якими на даному етапі є міцно злучені заможні підприємці та верхівка державного апарату» [26, с. 226], «з такими управлінськими кадрами годі було б сподіватися на україноцентричне цілепокладання в політиці сучасної держави чи хоч на якісь організовані, підтримані й скеровані нею реальні процеси повернення зросійщених різною мірою українців до української духовності, до української мови» [26, с. 227].

В. Скляр, проаналізувавши статистичні матеріали перепису населення 2001 року, приходять до висновку, що внаслідок радянської політики зросійщення фактично повністю порушено стабільність українського мовного середовища на Донеччині. У Донецькій області більшість українців – зросійщені мовно. Рівень національної самосвідомості й мовної стійкості українців залишався доволі низьким, тому за роки незалежності тип їхньої мовної поведінки фактично не змінився. Зберігається безпосередній взаємозв'язок асиміляційних процесів у мовному середовищі українців та етнічного складу населення. Зокрема, чим вищою була питома вага росіян серед усього населення окремих міст, тим вищим був рівень мовної асиміляції українців. Це підтверджує домінантне становище російської етнічної меншини на Донеччині та статус українців як масового етносу чи підпорядкованої більшості, яка зазнає мовної асиміляції. Статистичні матеріали засвідчують безпосередню залежність ступеня мовної асиміляції від рівня освіти. Асиміляційні процеси в мовному середовищі українців на Донеччині набули найбільшого поширення. Зросійщені мовно домінували серед українців з повною, базовою, неповною вищою та повною загальною середньою освітою. Серед осіб з базовою загальною, початковою загальною освітою, як і серед тих, хто не мав початкової освіти, та неписьменних переважали україномовні. Отже, вищий рівень освіти і, відповідно, соціальний статус мали не україномовні українці, а російськомовні. Освітньо-кваліфікаційний рівень значною мірою впливає не лише на соціальний статус конкретної особи, а й усього етносу [20]. Отже, надзвичайно важливе значення для формування справді української національної еліти має реальне впровадження української мови в навчальний процес у вищій школі.

У ХХІ ст. важливі зміни у функціонуванні державної мови на Донеччині відбулися 2004 р. Вагомим позитивним моментом після виборів 2004 р. було те, що на радіостанціях та телеканалах у зобов'язальному порядку почав з'являтися україномовний контент, упроваджувалися україномовний документообіг, збільшувалася кількість годин викладання української мови у закладах освіти тощо. Проте позитивні зміни, які відбулися після 2004 р., місцева влада використовувала для спекуляції на мовному питанні під час виборчих кампаній [27, с. 4]. На початку 2005 р. в журналі «Українознавство» висловлювалась думка про те, що практичне розв'язання проблеми припинення зросійщення українців на державному рівні по-справжньому ще не розпочали, а ситуація вкрай загрозлива, і зволікання з цим українському суспільству лише шкодило. «Публічні заяви лідера коаліції «Сила народу», тепер вже Президента України



Віктора Ющенка, на жаль, дають підстави сумніватися у тому, що українська влада нарешті візьметься за припинення зросійщення етнічних українців і України. Немає сумніву у тому, що завуальоване й відверте загравання СПУ, «Нашої України», БЮТ з українськими українофобами є ганебною помилкою, яка може виявитися фатальною для українства» [26, с. 228].

Можна дискутувати про природу мовної стійкості, наводячи приклади з життя різних народів, проте висновок О. Потєбні звучить як аксіома: «Жоден народ добровільно не відмовляється від своєї мови» [10, с. 40]. Кількасотрічне приниження української мови і водночас насаджування російської не могло не позначитися на усному та писемному мовленні її носіїв на Донеччині. Українська мова навіть там, де вона активно функціонувала, зазнала такого негативного впливу російської, що перетворилася на суржик, на так звану мішанину з українських та російських слів. Взаємопроникнення слів із однієї мови в іншу – закономірний процес. В українській мові є чимало «законних», унормованих русизмів, полонізмів, германізмів, тюркізмів, запозичень з інших європейських мов. Уважається, що близько 10% слів нашої мови є іншомовними запозиченнями. Однак коли слова з чужої мови вживаються бездумно, несистемно, коли перекручується їх зміст і спотворюється звукове оформлення, це засмічує мову [3].

О. Тихий писав, що для української мови запозичення – смерть. Боротьба за чистоту мови на Донеччині має стати основою спротиву асиміляції. Багата, колоритна, милозвучна, мелодійна українська мова, яку народ проніс через віки поневірянь, принижень, декретованих знижень, зневаги, на Донеччині служить лише незначному відсоткові людей і тільки для хатнього вжитку [21].

Після заснування у м. Донецьку (1991 р.) першої україномовної школи подібні школи почали з'являтися в інших містах. У 1998 р. на Донеччині шкіл з українською мовою навчання було 265, в 2001 р. – понад 400, а на 2006 р. їхня кількість складала 504, що становить понад 42,2% від загальної кількості освітніх закладів. Щодо кількості дітей, які навчалися у школах з державною мовою викладання, то їх у питомому відношенні менше, ніж шкіл – на 2001 р. – близько 14%, на 2006 р. – близько 19%. За даними Донецької обласної державної адміністрації зі 195967 студентів області у 113 ВНЗ Донеччини 47072 навчаються українською мовою. Це становить 24% від загальної кількості студентів [9, с. 9]. Проте формальний україномовний статус багатьох шкіл та вузів перешкоджає набуванню навичок користування українською мовою в усіх комунікативних сферах. Використання державної мови є чітко регламентованим умовами комунікативної ситуації, а інколи взагалі має суто протокольний характер. Отже, мовне середовище в освітньому просторі залишається приховано диглосним, що певною мірою підживлює тенденції зросійщення.

Ситуація із забезпеченням місцевих бібліотек україномовною літературою також є не найкращою. Зокрема, бібліотечний фонд Донецької обласної універсальної бібліотеки ім. Н. Крупської лише на 9,1% укомплектований книгами українською мовою. У 1991 р. їх було ще менше – 6,1%. На два україномовних

видання припадає три російськомовні. Існує лише одна україномовна газета «Донеччина». Україномовні книжки – це література переважно ще радянських часів, яка не виховує в читачів патріотичних почуттів до незалежної України, тому вона не користується попитом у сучасної молоді. Мережа бібліотек Донеччини неухильно скорочується. У місцевих бібліотеках області, фонд яких майже повністю радянський, загальний обсяг літератури становить понад 17 мільйонів примірників, з яких українською мовою – 30,3% [8, с. 9–10].

В інформаційному просторі Донеччини працюють 136 телерадіоорганізацій, які використовують у своєму ефірі в середньому 45% державної мови і 55% – російської, крім обласної державної телерадіокомпанії, яка веде програми у такому співвідношенні мов: українською – 65%, російською – 35% [27, с. 76]. Така перевага однієї з мов національних меншин поряд із державною не сприяє формуванню пріоритетного становища мови титульної нації.

І. Кононов у своєму дослідженні робить висновок щодо комунікативної потужності мов на Донеччині, що тільки українська та російська мови присутні в усіх сферах життя, а мови інших етнічних груп частіше за все знаходять застосування лише в деяких ситуаціях родинного чи дружнього спілкування [12].

Крізь призму кількісних і якісних характеристик аналіз мовної ситуації на території міст Донеччини здійснила І. Кудрейко. На основі аналізу даних переписів (1923, 1926, 1939 рр.) і власного соціолінгвістичного опитування дослідниця зазначає, що мовну ситуацію на території Донеччини протягом тривалого часу характеризує українсько-російська двомовність, якій притаманні такі ознаки: 1) домінуючими є українська і російська мови, а відсоток носіїв, що називають рідними інші мови і активно вживають їх, – незначний; 2) демографічна потужність української та російської мов на території Донеччини неоднакова: російською мовою говорить більша кількість населення [13]. Отже, здійснений аналіз засвідчує, що російська мова на Донеччині виконує функції мови міжнародного спілкування, а українська мова ще не отримала належного застосування в усіх сферах життя, рівень її престижу неадекватний її використанню. Проте останні дослідження засвідчують розширення молодшим поколінням сфер вжитку української мови.

Г. Мацюк виокремила причини комунікативної потужності російської мови: 1) політичний чинник, тобто мовна політика Радянського Союзу щодо української мови на етапах а) «боротьби з українським буржуазним націоналізмом» після 1933 р.; б) русифікація, яку зупинили тільки в 1991 р.; 2) економічний чинник (спільна економіка усіх республік у Радянському Союзі, перерозподіл багатств України після 1991 р., як правило, російськомовна економічна еліта, міцні позиції російського капіталу в Україні); 3) інформаційний чинник: ЗМІ в основному належали російськомовним власникам, частка україномовної продукції ще невелика [17, с. 7].

У дослідженні В. Алтухова «Мовний простір Донбасу: чи є українська мова державною?» [1] зазначено, що з наданням українській мові статусу державної й досі не розроблено ефективної мовно-культурної політики, яка б визначала норми обов'язкового вживання

української мови в контрольованих державою сферах і засоби заохочення та протегування української мови в недержавних сферах суспільного життя. Відсутність дієвої мовної політики призвела до збереження домінування російської мови і консервації «асиметричної двомовності» [1]. Дослідник вважає, що, незважаючи на значну демографічну потужність української мови, комунікативну потужність як зберігала, так і зберігає російська мова.

З наведених вище досліджень можна зробити висновок, що ситуація двомовності на території Донеччини не означає функціонування української та російської мов на приблизно одному (кількісно) рівні. Українська мова – державна, проте комунікативна потужність – на боці російської мови.

У статті «Мовна ситуація очима вихідця з Донбасу» С. Лашенко описав бачення мовної ситуації мовним аналітиком, вихідцем із Артемівська Олексієм Курінним. Він констатує про нову мовну політику в сфері освіти, зокрема закон «Про засади державної мовної політики» (закон Ківалова – Колесніченка), який призвів до того, що протягом 2010–2013 рр. відбувалося послідовне скорочення кількості першокласників, які навчалися українською. О. Курінний зазначає: «Якщо у 2009–2010 рр. приблизно 55% дітей на Донеччині пішло в перші класи з українською мовою навчання, то у 2010–му р. – 53%, а тепер лише 50%». А це десятки тисяч учнів, які пішли в класи з російською мовою навчання, світогляд яких формуватимуть російськомовні коди. Цікавими є також його спостереження щодо мови вивісок: «Якщо говорити про мій рідний Донбас, то найбільш українізований у цьому сенсі – Донецьк. Там до 30% україномовних вивісок. І це попри те, що в цьому місті українці становлять лише 45% від усього населення, а з них лише 20% вважають українську мову рідною. У моєму ж рідному Артемівську українців значно більше – 73%, і 40% із них визнає цю мову рідною. Але українських вивісок в Артемівську значно менше, ніж у Донецьку – лише кожна п'ята» [14].

О. Шевчук–Ключева у ґрунтовній праці «Українське усне мовлення Донеччини» розглянула історичні, соціолінгвістичні та інші аспекти усного мовлення у Донецькій області. Вона прийшла до висновку про те, що українське мовлення Донеччини позначене сильним деформаційним впливом російської мови. Такі деформації репрезентують широкий спектр інтерференційних процесів: від поодиноких помилок інтерференційного характеру до повного нерозрізнення українського та російського мовних кодів, що призводить до мовного змішування та поширення гібридних форм мовлення. Ситуація українсько–російської двомовності негативно впливає на мовну компетенцію місцевих мешканців. Особливо актуальним це є для молодого покоління донеччан, яке волею історичних обставин позбавлене можливості повноцінного володіння державною мовою. Проте попри наявність процесів змішування двох мов в усному мовленні донеччан, позитивним у сучасній ситуації, на думку дослідниці, є те, що цей суржик орієнтований все ж таки на українську мову і має залишковий характер, тобто за сприятливих комунікативних умов подолати чи звести до мінімуму вплив російської мови, в принципі, можливо [27, с. 145].

International Republican Institute за підтримки Уряду Канади протягом березня 2015 р. і січня – лютого 2016 р. здійснив опитування майже 20 тисяч респондентів у 22 обласних центрах України, а також на неокупованих територіях Донецької та Луганської областей щодо мови, якою вони спілкуються вдома. За результатами опитування було розроблено унікальну карту, на якій відображено мовну ситуацію в обласних центрах України. Кількість обласних центрів, де вдома розмовляють переважно російською мовою становить 11, серед них і місто Донецьк [23].

На сайті «Media Sapiens» розміщений аналітичний огляд «Становище української мови в 2014–2015 роках» [2], представлений рухом «Простір свободи», де проаналізовано вживання української мови у різних сферах суспільного життя та вплив Революції Гідності й російсько–української війни на сучасну мовну ситуацію України. На сайті вказано, що на окупованих територіях Донеччини здійснюється стрімка примусова росіянізація, українську мову витіснено майже з усіх сфер суспільного життя. Мовна політика у сфері освіти спрямована на швидку росієнізацію і торкнулася закладів як вищої, так і шкільної освіти. Відповідно до цієї політики протягом 2014–2015 навчального року на окупованих територіях відбувалося переведення шкіл із українською мовою викладання на російську, ліквідація класів з українською мовою навчання, зменшення кількості годин на вивчення української мови у школах. Це відбувалося кількома хвилями.

Перша хвиля російщення освіти відбулася на початку навчального року. За Наказом окупаційного, так званого, «Міністерства освіти і науки» збільшено кількість годин на вивчення російської мови за рахунок зменшення кількості годин на вивчення інших предметів. Вилучити українську мову й літературу зі шкільної програми в 2014–2015 році окупанти не наважились, проте кількість годин було значно зменшено – до 1 год. на тиждень [2]. Друга хвиля відбулася в січні 2015 р. Окремі школи та класи з українською мовою викладання примусово перевели на російську мову після Нового року. Третя хвиля відбулася наприкінці навчального року. ЗМІ повідомили, що принаймні в одній зі шкіл Донецька, яка до того часу зберегла українську мову викладання, батьків змусили написати заяви про їхнє бажання, щоб у наступному навчальному році предмети викладалися російською мовою. Тим, хто не хотів писати такі заяви й відповів, що подумає, присутні на зустрічі бойовики «ДНР» наказали негайно виконати вимогу й погрожували проблемами для дітей. ЗМІ цитують викладачку молодших класів Євгенію, яка побоюється, що «української з наступного року, радше за все, в нас не буде, може, один раз на тиждень факультативно» [2].

Маємо підстави припускати, що станом на червень 2015 р. в Донецьку не лишилося шкіл з українською мовою викладання (достовірної статистики про це не маємо). Уроки української мови в частині шкіл фактично перетворилися на факультативи. З іншого боку, є свідчення, що окремі вчителі продовжували навіть у тих умовах відповідально ставитися до викладання української мови. «Ми опираємося цьому,

як можемо: викладаємо повний курс мови і літератури, розказуємо про події з історії України. До 9 листопада провели Тиждень української писемності та мови, конкурси знавців української мови імені Петра Яцика, роз'яснюємо ситуацію на Донеччині. Але треба визнати: на тлі тутешньої пропаганди наш голос є слабким. Проте він є!» [15], – написала вчителька з Донецька.

Населення Донеччини у переважній більшості є українсько-російськими двомовцями. Враховуючи історичні особливості заселення краю та шляхи його розвитку, мовно-політичні проблеми саме на Донеччині набули перебільшеної форми, що стало викликом, своєрідною перевіркою на міцність нашої української держави. Подолання цих викликів є актуальним для всієї країни, де масовий білінгвізм споріднених мов характеризує нашу дійсність на більшості території України [27, с. 5–6].

Фахівець з етнокультури Донецького регіону Л. Гасиджак на своїй лекції «Кому належить Донбас: генеза проблеми етнічної ідентичності населення регіону» [6] слушно відзначала, що втрачено багато часу, влада за роки незалежності не проводила на Донеччині зваженої мовної і культурної політики, чим вдало скористались проросійські сили. Для поліпшення ситуації тільки громадських, просвітницьких ініціатив недостатньо.

Наведені у статті знання про мовну ситуацію в Донецькій області в умовах незалежності України дають невтішну картину. Узагальнено її можна охарактеризувати таким чином: мовна ситуація у Донецькій області відзначалася складністю через високий рівень зросійщення населення; відсутністю ефективної державної політики, спрямованої на розширення сфер реального функціонування української мови; залежністю від російського інформаційного, політичного та іншого впливу; двомовністю з великим переважанням у публічному просторі російської мови та використанням мовного суржику; хвилеподібними, непослідовними і суперечливими змінами.

На окупованих Російською Федерацією територіях Донеччини функціонування української мови зводиться нанівець. У тій частині Донецької області, що не була загарбана Москвою, комунікативна потужність залишається на боці російської мови. Тут спостерігаємо незначне розширення функціонування української мови. Сучасна влада має врахувати зроблені в період незалежності прорахунки й помилки, забезпечити швидке впровадження державної мови серед населення області.

#### Список використаних джерел

1. Алтухов В. Мовний простір Донбасу: чи є українська мова державною? // Вічна Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://vichna-ukraina.org.ua/index.php?option=com\\_content&view=article&id=172:2010-03-06-08-53-42&catid=40:2009-10-21-12-36-59&Itemid=62](http://vichna-ukraina.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=172:2010-03-06-08-53-42&catid=40:2009-10-21-12-36-59&Itemid=62)
2. Аналітичний огляд «Становище української мови в 2014–2015 роках» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/research/analitichnyi\\_oglyad\\_stanovishe\\_ukrainskoi\\_movi\\_v\\_20142015\\_rokakh/](http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/research/analitichnyi_oglyad_stanovishe_ukrainskoi_movi_v_20142015_rokakh/)
3. Бевзенко С. П. Українська діалектологія / С. П. Бевзенко. – К.: Вища школа, 1980. – 244 с.
4. Болбат Т. Первые национально-культурные общества Донбасса (1988–1989 гг.) / Т. Болбат // Историчні і політологічні дослідження. – 2003. – №2. – С.210–214.

5. Вусик Г. Л. Типологія станів мовної ситуації в Центральній–Східній Україні в першій половині ХХ ст.: моногр. / Г. Л. Вусик. – Донецьк: Юго-Восток, 2007. – 203 с.

6. Гасиджак Л. Кому належить Донбас: генеза проблеми етнічної ідентичності населення регіону [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=I07aR7ChGCs>

7. Демченко В. М. Мовна ситуація на Півдні України [Текст]: дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / Демченко В. М.; Одеський держ. ун-т ім. І. І. Мечникова. – О., 1996. – 240 с.

8. Дзюба І. Донбас – край українського слова / Дзюба І. // Схід. – 2005. – №6. – С.9–10.

9. Донбас – край українського слова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.calameo.com/read/002874281c377825dfde5>

10. Сроменко С. Я. Мова і українознавчий світогляд: монографія. – К.: НДІУ, 2007. – 444 с.

11. Залізник Г., Масенко Л. Мовна ситуація Києва: день сьогоднішній та прийдешній. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2001. – 94 с.

12. Кононов І. Ф. Донбас в етнокультурних координатах України (соціологічний аналіз): автореф. дис... докт. соціологічних наук. – К., 2005. – 31 с.

13. Кудрейко І. Мовна ситуація на території міст Донеччини // Літературне місто [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://litmisto.org.ua/?p=19922>

14. Лашенко С. Мовна ситуація очима вихідця з Донбасу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://day.kyiv.ua/uk/article/poshta-dnya/movna-situaciya-ochima-vihidcyu-z-donbasu>

15. Листи з окупованого Донбасу. Українці Донецька. Ізоляція в місті, що занепадає [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/a/26842376.html>

16. Масенко Л. Мовна ситуація України // Незалежний культурологічний часопис «І». – №35. – Львів, 2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.ji.lviv.ua/n35texts/masenko-mov\\_syt.htm](http://www.ji.lviv.ua/n35texts/masenko-mov_syt.htm)

17. Мащок Г. П. Нова роль соціолінгвістики в ієрархії дисциплін мовознавчого циклу // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – Львів: Львівський національний університет ім. І. Франка, 2006. – Вип.38. – С.3–12.

18. Референдум про незалежність України 1991 року: Донбас голосував «за» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.bbc.com/ukrainian/politics/2014/12/141201\\_referendum\\_1991\\_d](http://www.bbc.com/ukrainian/politics/2014/12/141201_referendum_1991_d)

19. Сергєєв А. В. Діяльність українських культурно-національних товариств на Донеччині та Закарпатті в контексті сприйняття ними державотворчих процесів у період першої половини 1990-х років / А. В. Сергєєв // Наука. Релігія. Суспільство. – 2012. – №2. – С.89–93. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nrs\\_2012\\_2\\_15](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nrs_2012_2_15).

20. Скляр В. Домінантна більшість чи «масовий етнос»? // Слово Просвіти. – 2008. – Режим доступу: <http://slovoprosvity.org/2008/02/22/186-old/>

21. Тихий О. Думки про рідний Донецький край [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://olexa.org.ua/tvory/tvor01.htm>

22. Ткаченко О. Б. Українська мова і мовне життя світу. – К.: Спалах, 2004. – 272 с.

23. Унікальна карта: мовна ситуація в обласних центрах України насторожує [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukr.obozrevatel.com/news/73159-unikalna-karta-movna-situaciya-v-oblasnih-tsentrakh-ukraini-nastorozhue.htm>

24. Чирков О. Головні етнокультурні зміни лодності на території Донецько-Приазовського краю від найдавніших часів до сучасності: спроба узагальнюючої оцінки / О. Чирков // Переяславський літопис: зб-к наук. статей. – 2015. – Вип.8. – С.55–65.

25. Чирков О. Етнічний чинник в агресії Російської Федерації проти України: етнокультурна історія південно-східних українських земель і сучасні маніпуляції Кремля / О. Чирков // Агресія Росії проти України: історичні передумови та сучасні виклики: колективна монографія / Авт. кол.: П. П. Гай–Нижник та ін. – К.: МП «Леся», 2016. – С.109–130.

26. Чирков О. Центр ваги поросійщених українських мас пересувається на Донбас (російщення українців Донецької і Луганської областей за 13 років – від початку 1989 р. до кінця 2001 р. за статистичними даними) / О. Чирков // Українознавство. – 2005. – №1. – С.225–228.

27. Шевчук-Клюжева О. Українське усне мовлення Донеччини [монографія] / Ольга Шевчук-Клюжева. – Вінниця: Видавництво «Твори», 2015. – 162 с.



## References

1. Altukhov V. Movnyi prostir Donbasu: chy ye ukrainska mova derzhavnoi? // Vichna Ukraina [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: [http://vichna-ukraina.org.ua/index.php?option=com\\_content&view=article&id=172:2010-03-06-08-53-42&catid=40:2009-10-21-12-36-59&Itemid=62](http://vichna-ukraina.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=172:2010-03-06-08-53-42&catid=40:2009-10-21-12-36-59&Itemid=62)
2. Analitichnyi ohliad «Stanovyshche ukrainskoi movy v 2014–2015 rokakh» [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: [http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/research/analitichniy\\_oglyad\\_stanovyshche\\_ukrainskoi\\_movy\\_v\\_20142015\\_rokakh/](http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/research/analitichniy_oglyad_stanovyshche_ukrainskoi_movy_v_20142015_rokakh/)
3. Bevzenko S. P. Ukrainska dialektolohiia / S. P. Bevzenko. – K.: Vyscha shkola, 1980. – 244 s.
4. Bolbat T. Pervye nacional'no-kul'turnye obshchestva Donbassa (1988–1989 gg.) / T. Bolbat // Istorychni i politolohichni doslidzhennia. – 2003. – №2. – S.210–214.
5. Vusyk H. L. Typolohiia staniv movnoi sytuatsii v Tsentralno-Skhidni Ukraini v pershii polovyni XX st.: monohr. / H. L. Vusyk. – Donetsk: Yuho-Vostok, 2007. – 203 s.
6. Hasydzhak L. Komu nalezhyt Donbas: geneza problemy etnichnoi identychnosti naselennia rehionu [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.youtube.com/watch?v=IO7aR7ChGCs>
7. Demchenko V. M. Movna sytuatsiia na Pivdni Ukrainy [Tekst]: dys... kand. filol. nauk: 10.02.01 / Demchenko V. M.; Odeskyi derzh. un-t im. I. I. Mechnykova. – O., 1996. – 240 s.
8. Dziuba I. Donbas – kraj ukrainskoho slova / Dziuba I. // Skhid. – 2005. – №6. – S.9–10.
9. Donbas – kraj ukrainskoho slova [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://ru.calameo.com/read/002874281c377825dfde5>
10. Yermolenko S. Ya. Mova i ukraїnoznachnyi svitohliad: monohrafiia. – K.: NDIU, 2007. – 444 s.
11. Zalizniak H., Masenko L. Movna sytuatsiia Kyieva: den sohodnishnii ta pryvedshni. – K.: Vyd. dim «Kyievo–Mohylianska akademiia», 2001. – 94 s.
12. Kononov I. F. Donbas v etnokulturnykh koordynatakh Ukrainy (sotsiolohichni analiz): avtoref. dys.... dokt. sotsiolohichnykh nauk. – K., 2005. – 31 s.
13. Kudreiko I. Movna sytuatsiia na terytorii mist Donechchyn // Literaturne misto [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://litmisto.org.ua/?p=19922>
14. Lashchenko S. Movna sytuatsiia ochyma vykhiditsia z Donbasu [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://day.kyiv.ua/uk/article/poshta-dnya/movna-situaciya-ochyma-vihidcyia-z-donbasu>
15. Lysty z okupovanoho Donbasu. Ukraїntsi Donetska. Izoliatsiia v misti, shcho zanepadaie [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.radiosvoboda.org/a/26842376.html>
16. Masenko L. Movna sytuatsiia Ukrainy // Nezaleznyi kulturolohichni chasopys «Yi». – №35. – Lviv, 2004 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: [http://www.ji.lviv.ua/n35texts/masenko-mov\\_syt.htm](http://www.ji.lviv.ua/n35texts/masenko-mov_syt.htm)
17. Matsiuk H. P. Nova rol sotsiolinhivistyky v iierarkhii dystsyplin movoznavchoho tsykladu // Visnyk Lvivskoho universytetu. Seria filolohichna. – Lviv: Lvivskyi natsionalnyi universytet im. I. Franka, 2006. – Vyp.38. – S.3–12.
18. Referendum pro nezalezhnist Ukrainy 1991 roku: Donbas holosuvav «za» [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: [http://www.bbc.com/ukrainian/politics/2014/12/141201\\_referendum\\_1991\\_d](http://www.bbc.com/ukrainian/politics/2014/12/141201_referendum_1991_d)
19. Serhieiev A. V. Diialnist ukrainskykh kulturno-natsionalnykh tovarystv na Donechchyni ta Zakarpatti v konteksti spryiniattia nymy derzhavotvorchykh protsesiv u period pershoi polovyny 1990–kh rokiv / A. V. Serhieiev // Nauka. Relihiia. Suspilstvo. – 2012. – №2. – S.89–93. – Rezhym dostupu: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nrs\\_2012\\_2\\_15](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nrs_2012_2_15).
20. Skliar V. Dominantna bilshist chy «masovy etnos?» // Slovo Prosvity. – 2008. – Rezhym dostupu: <http://slovoprosvity.org/2008/02/22/186-old/>
21. Tykhyi O. Dumky pro ridnyi Donetskyi kraj [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://olexa.org.ua/tvory/tvor01.htm>
22. Tkachenko O. B. Ukrainska mova i movne zhyttia svitu. – K.: Spalakh, 2004. – 272 s.
23. Unikalna karta: movna sytuatsiia v oblasnykh tsentrah Ukrainy nastorozhuie [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://ukr.obozrevatel.com/news/73159-unikalna-karta-movna-situatsiia-v-oblasnih-tsentrah-ukraini-nastorozhue.htm>
24. Chyrkov O. Holovni etnokulturni zminy liudnosti na terytorii Donetsko-Pryazovskoho kraiu vid naidavnishnykh chasiv do suchasnosti: sprobа uzahalniuiuchoi otsinky / O. Chyrkov // Pereiaslavskyi litopys: zb-k nauk. statei. – 2015. – Vyp.8. – S.55–65.
25. Chyrkov O. Etnichnyi chynnyk v ahresii Rosiiskoi Federatsii proty Ukrainy: etnokulturna istoriia pivdenno-skhidnykh ukrainskykh zemel i suchasni manipuliatsii Kremlia / O. Chyrkov // Ahresia Rosii proty Ukrainy: istorychni peredumovy ta suchasni vyklyky: kolektyvna monohrafiia / Avt. kol.: P. P. Hai-Nyzhnyk ta in. – K.: MP «Lesia», 2016. – S.109–130.
26. Chyrkov O. Tsentr vahy porosiishchennykh ukrainskykh mas peresuvaietsia na Donbas (rosiishchennia ukraїntsiiv Donetskoї i Luhanskoї oblastei za 13 rokiv – vid pochatku 1989 r. do kintsia 2001 r. za statystychnymi danymi) / O. Chyrkov // Ukraїnoznavstvo. – 2005. – №1. – S.225–228.
27. Shevchuk-Kliuzheva O. Ukrainske usne movlennia Donechchyni [monohrafiia] / Olha Shevchuk-Kliuzheva. – Vinnitsia: Vydavnytstvo «Tvory», 2015. – 162 s.

*Filatova N. S., junior research fellow of the Ukrainian Philology Department of RIUS (Ukraine, Kyiv), natalia\_bs@ukr.net*

#### Linguistic situation in the Donetsk region during the times of independent Ukraine

*The Russian Federation uses language factor against Ukraine during the hybrid war. Scientific research of language situation in the Donetsk region is an actual task. The purpose of the research was a characterization of the language situation at the province, which was developing during the times of Ukrainian independence. The main scientific task was the generalization of the current knowledge about the language situation in the province during the period of independent Ukraine. On the basis of analysis of the tens scientific papers author created the general characteristics of the language situation at the Donetsk province during the period of independent Ukraine. The language situation for the usage of Ukrainian, Greek and other ethnic languages, except Russian, was difficult during all period (1991–2014). The usage of Ukrainian language was limited at the occupied part of Donetsk province (since 2014). Russian-Ukrainian bilingual situation exists at the free part of Donetsk province. However, Russian language is still preferable language at the Donetsk province.*

**Keywords:** the language situation, Donetsk region, Ukrainian language, language structure of population, language transformation, dialects, mixed language.

\*\*\*

УДК 001.891:615(477)(092)

**Кебкало Т. Г.,**  
доцент кафедри медико-біологічних дисциплін,  
«Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія  
Сковороди» (Україна, Переяслав-Хмельницький),  
valeologiya406@ukr.net

**Годун Н. І.,**  
доцент кафедри медико-біологічних дисциплін,  
«Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія  
Сковороди» (Україна, Переяслав-Хмельницький),  
valeologiya406@ukr.net

**Буц М. А.,**  
викладач кафедри медико-біологічних дисциплін,  
«Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія  
Сковороди» (Україна, Переяслав-Хмельницький),  
valeologiya406@ukr.net

**Харченко Н. А.,**  
викладач кафедри медико-біологічних дисциплін,  
«Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія  
Сковороди» (Україна, Переяслав-Хмельницький),  
valeologiya406@ukr.net

#### ІНТЕЛЕКТУАЛЬНЕ СПІВТОВАРИСТВО УКРАЇНСЬКИХ ФІЗІОЛОГІВ В ІНСТИТУТІ ФІЗІОЛОГІЇ ІМ. О. О. БОГОМОЛЬЦЯ

*Розглядаються мережеві зв'язки визначених українських фізіологів середина-кінця ХХ ст. у стінах Інституту фізіології ім. О. О. Богомольця як мікронаукової групи в структурі фізіологічної науки з метою якісної реконструкції історії розвитку фізіологічної науки та вищої біологічної освіти в Україні. Висвітлено інтелектуальні зв'язки вчених – представників наукової школи видатного вітчизняного електрофізіолога Д. С. Воронцова, таких як: П. Г. Костюк, В. І. Спок та М. Ф. Шуба. Продуктом їх спільної діяльності стало виникнення вагомих фундаментальних та прикладних досліджень в галузі фізіології, створення на інноваційних підходах новітніх напрямів та експериментальних методів вивчення нервової системи. Інтелектуальні комунікації всередині даної спільноти науковців підтримувались не лише у вертикальній (Учитель – учні),*